

Paper de l'activitat física i l'esport adaptat en la normalització de les persones discapacitades

Josep Oriol Martínez i Ferrer

L'autor recorre els processos històrics en què els humans han cercat el sentit del conèixer i la comunicació del seu conèixer a través de l'expressió fonamentada en la paraula. Epistemologia és un terme confrontat a l'ús comú de ciència i obert a l'hermenèutica més enllà de l'anomenada filosofia de la ciència. L'objectivitat de les condicions subjectives del pensament ve comentat abastament. El coneixement i el seu relligament als processos humans esdevinguts experiència històrica es posen en relleu, però no es relativitzen pas. Simplement s'accepta la contingència com a con-substancial a la nostra manera d'accedir al coneixement. Per aquí des de la teoria del Caos, fins a la necessitat d'obertura al símbol i a l'eros. D'aquí el transcendir un aprendre sense compromís. I una obertura al teleon, a l'entelèquia com a teleologia inserida en aquest món que estimula els afanys del saber.

Preàmbul

La pràctica esportiva i l'esport són activitats tan antigues com la humanitat, i avui en dia ja són considerades com una qualitat psicosocial de l'ésser humà, i es pot afirmar que on hi ha homes es fa esport.

Però aquest desenvolupament esportiu no ha estat ni molt menys el mateix si aquest ésser humà presentava algun tipus de deficiència o discapacitat física, psíquica o sensorial.

No hi ha cap exemple clar d'aquest fet a la història fins molt recentment. Ni en el temps de la Grècia Clàssica, ni tan sols en la concepció més moderna de l'esport del Baró Pierre de Coubertain, han estat incloses les persones amb discapacitat, ja que no s'havia considerat que podien gaudir, a priori, dels tres honors olímpics: Citius, Altius, Fortius.

Els inicis de la relació activitat física – esport – discapacitat

No existeixen antecedents històrics que representin un apropament als conceptes bàsics de l'activitat física adaptada per a persones amb discapacitat fins a finals del segle XVIII, sent l'escola esportiva sueca de finals del segle XVIII i de principis del segle XIX on comença a desenvolupar-se un nou concepte de l'esport més relacionat amb la salut, tot gràcies a les experiències viscudes pel seu fundador, el militar suec Mr. Per-Henrik Ling, que, a causa de les greus ferides de guerra rebudes, va quedar en males condicions físiques, i va intentar recuperar-se mitjançant l'entrenament esportiu i rehabilitador de l'època, obtenint un mal resultat. A partir d'aquí, es va preocupar d'estudiar el cos humà i les seves funcions fisiològiques, i va arribar a perfeccionar un mètode d'entrenament físic i esportiu on els exercicis reforçaven el vigor i l'harmonia de les parts més debilitades del cos, cercant sempre un perfecte equilibri entre els elements orgànics i funcionals.

Després van seguir altres experiències a l'escola alemanya de Colònia, a França i Anglaterra, tot durant la resta del segle XIX i principis del XX. Però no ha estat fins a l'anomenada Era dels Minusvàlids, a la segona meitat del segle XX, quan veritablement els discapacitats han estat integrats al món de les activitats físiques i de l'esport amb llibertat, i amb el beneplàcit de tota la societat.

Després de les dues Guerres Mundials, principalment de la segona, és quan els països industrialitzats entren en una readaptació dels seus costums i valors, entre els quals es troba l'esforç per millorar la qualitat de vida de les persones discapacitades. Sent una nova era per a la humanitat, on algunes professions com ara la medicina, l'arquitectura, la pedagogia, la legislatura, la psicologia, la sociologia, etc., uneixen els seus esforços i coneixements per tal d'optimitzar la vida de les persones discapacitades en un complicat entramat social.

És precisament la professió mèdica, i d'altres de relacionades amb la salut, les que introdueixen l'activitat física i l'esport adaptat a la població discapacitada, en primer lloc com una eina més dins el procés de rehabilitació física. Però posteriorment, i gràcies a la difusió de l'esport adaptat, esdevenen uns elements primordials d'integració i normalització social de les persones amb discapacitat.

El seu màxim impulsor va ser el neurocirurgià anglès, d'origen alemany, Sir Ludwig Guttmann, que el 1944 va ser nomenat director del Centre de Stoke Mandeville, a Aylesbury (Gran Bretanya), on es revolucionen les tècniques de rehabilitació utilitzades fins aleshores, i es dona gran importància a la pràctica d'activitats esportives entre els discapacitats físics.

L'any 1946 s'aplica als EUA un revolucionari pla integral de rehabilitació de persones discapacitades, que inclou l'esport adaptat. Es crea, per a la promoció del pla, el primer equip de bàsquet en cadira de rodes, anomenat Flying Wheels, "Rodes Voladores", format per exjugadors de bàsquet que presentaven greus discapacitats.

Va ser el mateix Dr. Guttmann, que coincidint amb la celebració dels Jocs Olímpics de Londres el juliol de 1948, va organitzar la primera competició d'esport adaptat reconeguda, la qual va rebre el nom de Jocs de Stoke Mandeville, que es va

celebrar des d'aleshores amb periodicitat anual, i va ser a l'edició de 1952 on es va internacionalitzar la competició amb la participació d'esportistes minusvàlids holandesos i belgues, anomenant-se a partir d'aquell moment Jocs Mundials de Stoke Mandeville. El Dr. Guttmann va continuar la seva tasca, i al 1960 va convèncer les autoritats esportives i mèdiques italianes perquè organitzessin, uns dies després del Jocs Olímpics de Roma, la primera Paraolimpiada de la història, posant així els esportistes minusvàlids dins del panorama esportiu mundial i olímpic, la qual cosa ha estat complerta i consolidada fins al dia d'avui. Per aquesta fita, el Papa Joan XXIII el va anomenar "Baró Pierre de Coubertain dels Minusvàlids".

Principis d'aplicació i àrees d'intervenció més rellevants

L'aplicació de la pràctica esportiva en les persones discapacitades és un procés molt complex, i molt diferent segons el tipus de deficiència i el moment de presentació, congènita o adquirida; a banda de les possibles implicacions personals i col·lectives a les quals està sotmesa la persona. Item de fer, per tant, certes diferències entre les diverses possibilitats de presentació de la discapacitat.

En primer lloc, tindrem les discapacitats congènites o adquirides en la primera infància. El nen es desenvolupa i aprèn a relacionar-se amb el món que l'envolta i amb la societat, amb la seva discapacitat a sobre. El més probable és que això afecti la seva vida emocional, que vagi a escoles especials, i que determini, per tant, les seves amistats i perspectives de futur. En aquests casos l'activitat física i l'esport formen part del seu pla de formació i es converteixen en uns elements de relació i de motivació des de les perspectives físiques, psíquiques i socials. En aquests casos la pràctica esportiva té habitualment caràcter terapèutic, estimulador i rehabilitador, i és molts cops la seva principal aportació la millora de la seva integració i de la seva autoestima, encara que només sigui en el seu petit entorn social.

L'altre grup seria el de les persones amb deficiències adquirides a la joventut o a l'edat adulta. L'afectació física, psíquica o sensorial talla de cop una línia i un estil de vida, les persones afectades sucumbeixen inicialment per després començar un llarg i complicat camí rehabilitador i integrador. Les expectatives de la pràctica esportiva neixen en els mateixos hospitals o a les unitats de rehabilitació, com un element més de les activitats de readaptació, al seu nou paper dins la societat.

A la bibliografia actual s'utilitzen simultàniament diverses terminologies afins al concepte d'activitat física adaptada, com per exemple: educació física especial, educació física adaptada, esport adaptat. Però per tenir una referència conceptual clara ens hauríem de remetre a les conclusions del Congrés Mundial d'Activitat Física Adaptada de 1998, que diuen:

"L'activitat física adaptada es defineix com un cos de coneixement multidisciplinari dirigit a la identificació i solució de les diferències individuals en l'activitat física. És una professió de prestació de serveis i un cos acadèmic d'estudis que recolzen una actitud d'acceptació de les diferències individuals, advoca per la millora de l'accés a nous estils de vida i a l'esport, promovent la innovació i la cooperació en la

prestació de serveis i l'adaptació de les normatives. L'activitat física adaptada inclou, a més d'altres aspectes, l'educació física, l'esport, la recreació, la dansa i les arts creatives, la nutrició, la medicina i la rehabilitació." (Sherril, a Drouin, 1998)

Com diu Ríos, M. (2003), podem observar que aquest concepte és aglutinador, ampli i generalista, de tal forma que se'n deriven els termes joc adaptat, esport adaptat i educació física adaptada, entre d'altres.

És per tot això que podem trobar les àrees següents, com les més rellevants quant a la intervenció de la pràctica esportiva de les persones amb discapacitat.

L'àrea terapèutica

Les activitats físiques i esportives són considerades font important de salut i de felicitat humana; per tant, les destinades a les persones que presenten greus discapacitats són considerades, avui dia, de vital importància en l'aplicació d'un pla integral de salut per a elles. Juguen, per tant, un paper molt important en els actuals protocols de readaptació funcional destinats al col·lectiu, i actuen principalment en (Martínez, J. O. 1996 - 2002):

- La conservació i, si és possible, la millora de les capacitats físiques i mentals, que han estat restaurades mitjançant la rehabilitació mèdica, o que hagin estat conservades amb mesures de prevenció sanitària adequades.
- Enfortir l'autoestima, augmentant la confiança en les seves capacitats i competències.
- Afavorir el procés de socialització i normalització d'aquestes persones a la col·lectivitat general.

El seu procés d'iniciació s'ha de preveure, sempre, des de la perspectiva de la millora de la salut i de la qualitat de vida, i s'ha d'afavorir posteriorment el seu procés de continuïtat, bé com una activitat lúdica i/o de manteniment de la salut, o bé com una activitat més emmarcada dins de l'esport adaptat.

Els diferents nivells d'iniciació a l'activitat física adaptada són progressivament:

Primer fase: depèn principalment del personal sanitari dels equips multidisciplinaris de readaptació funcional, i és el punt de partida dels tractaments cineci-teràpics clàssics. Incorpora a poc a poc l'exercici terapèutic, amb activitat neuromuscular i de reeducació locomotriu, que segueix els patrons fisiològics de l'activitat física.

Segona fase: dins de l'àmbit sanitari o connectat amb aquest, aquesta fase mai ha de començar fins que les seqüeles que presentin els usuaris estiguin estabilitzades.

Aquesta fase, anomenada esport teràpia, utilitza tècniques esportives aplicables a l'obtenció de millores en aspectes determinats de la funcionalitat activa de les persones discapacitades, aprofitant els aspectes lúdics i recreatius dels jocs esportius, amb l'objectiu de millorar la motivació de l'individu dins del seu programa general de readaptació funcional.

Tercera fase: fase de característiques ja extrasanitàries, encara que sempre connectada i controlada per l'equip multidisciplinari, és l'anomenada fase de manteniment o d'iniciació a un esport específic. Aquesta fase no s'ha d'iniciar-se fins que estiguin consolidades les seqüeles; aquí la pràctica esportiva va dirigida a mantenir i millorar el rendiment físic i funcional obtingut en els protocols de rehabilitació mèdica.

Quarta fase: on es trobaran tot el ventall de possibilitats que ofereix l'esport adaptat. Aquesta quarta fase ja no s'hauria de realitzar sota el control de l'equip multidisciplinari, sinó en una institució esportiva específica o en un club o secció esportiva de minusvàlids. L'esport adaptat de competició ofereix al discapacitat que així ho desitgi la possibilitat de conèixer-se millor i de rendir al màxim, però sense perjudicar mai el seu estat físic ni la seva vida professional i social que, sense dubte, tant li haurà costat assolir.

Com a conclusió podem dir que, sigui quin sigui el seu nivell d'activitat física desenvolupat, aquest haurà d'oferir: una pràctica esportiva racional afavoridora del desenvolupament de la salut de qui la practica i, per tant, de la seva qualitat de vida.

L'àrea educativa

L'activitat física adaptada, emmarcada en aquesta àrea d'intervenció, té uns condicionants molt lligats a les necessitats educatives especials (n.e.e.) dels alumnes amb discapacitat, i a l'ensenyament de l'Educació Física que, en aquest cas d'intervenció, és representada per l'educació física adaptada, a partir del concepte actual d'educació especial (Linares, P. L. 1993).

Seguint les aportacions de Toro, S. i Zarco, J. (1998), quan ens referim a l'educació física adaptada parlem d'un procés d'actuació docent, el qual s'ha de planificar i actuar de manera que s'assoleixi una resposta adient a les diferents necessitat d'aprenentatge dels alumnes amb discapacitat. Ha de ser d'acord amb aquestes necessitats específiques que el professor ha de dur a terme una programació del treball que tingui en compte el tipus d'adaptació requerida, adreçat bàsicament cap als objectius, els continguts, la metodologia i l'avaluació, com a elements clau en el disseny curricular. Però s'han de tenir també molt en compte aspectes com ara les relacions personals, l'organització dels espais i dels temps, el mobiliari, i els recursos pedagògics, amb l'objectiu d'assolir un nivell d'individualització de l'ensenyament que doni resposta a totes les necessitats de l'alumne amb discapacitat i que afavoreixi el seu progrés.

Segons especifiquen diversos autors, entre els quals destaquen Ruiz, P. (1994) i Gomendio, M. (2000), tant si és tracta d'una aula d'una escola ordinària amb algun alumne amb discapacitat o d'una aula d'un centre d'educació especial, s'haurà d'adaptar el disseny curricular de les classes d'Educació Física, i el professor ha de realitzar una anàlisi sistematitzada de la programació amb l'objectiu de cobrir totes les n.e.e. dels alumnes amb discapacitat, que bàsicament hauria d'incloure tres fases:

- Detecció de les necessitats.
- Anàlisi de la tasca.
- Adaptacions i seguiment.

En aquest context es podrien fer propostes educatives a les classes d'Educació Física que tinguin en compte i respectin la diversitat dels alumnes amb discapacitat i, com a conseqüència, que afavoreixin la integració i la participació d'aquests alumnes que, habitualment, haurien estat segregats de l'ensenyament de l'Educació Física, com fa uns anys.

L'àrea lúdica i de lleure

Encara que no tan desenvolupada com d'altres àrees, sí que mereix el mateix tractament i desenvolupament, en especial quan a la societat occidental s'ha entrat de ple en una etapa molt marcada per la preocupació de cobrir positivament l'oci i el temps de lleure.

Els conceptes d'oci i lleure estan en constant evolució, més concretament pel que fa referència als seus principals valors, representants per la seva forta influència sobre l'experiència humana del benestar, la satisfacció personal, la salut en el seu sentit més ampli i, en general, en la millora de la qualitat de vida de les persones. I de tot això no es poden veure apartades les persones amb discapacitat que, en molts casos, i a causa de la seva condició de discapacitades, tenen més hores d'oci i lleure que d'altres grups socials.

Actualment un gran percentatge del temps de lleure i d'oci és cobert per les activitats físiques i l'esport, sobretot pels seus vessants més lúdics o afavoridors de la salut, i és especialment en aquests dos vessants on més valor poden adquirir quan són aplicades a les persones amb discapacitat.

A banda dels ja coneguts beneficis fisiològics que representa la pràctica esportiva com a activitat lúdica de manteniment de la salut —i que de manera resumida serien que tota pràctica esportiva té efectes importants de caràcter fisiològic que exerciten i milloren les funcions vitals de la persona, ja sigui discapacitada o no, però que en molts casos en les persones discapacitades ja eren deficitàries— en aquestes pràctiques de lleure podrem trobar altres aspectes beneficiosos, més relacionats amb millores en l'esfera psicològica i psicosocial, com ho serien:

- La millora de l'equilibri psíquic amb l'alliberament de l'agressivitat, la millora de la capacitat d'autocontrol i la reducció de l'angoixa i de l'ansietat.
- La millora de les vivències de comportament social, amb una millora de l'acceptació de la pròpia realitat i la potenciació del treball i la vida en grup.
- Afavorir l'estructuració de les seves activitats lúdiques i recreatives, mitjançant la introducció i el desenvolupament de les activitats físiques adaptades com a element de plaer i ocupació positiva del temps de lleure.

Tot això amb la necessitat, en molts casos, de sobrepassar les parets de les instal·lacions esportives, buscant facilitar l'accés a d'altres entorns de treball, com ara la muntanya, la platja, el cel o el mar. I sense oblidar altres expressions de les acti-

vitats físiques adaptades com ho són el ball, l'expressió corporal, el teatre o el cant, que poden representar una activitat física més suau, però també afavoridora de la salut física, psíquica i social de les persones discapacitades, a les quals sempre hem de tenir presents, i facilitar-los l'accés, quan dissenyem i desenvolupem programes d'oci i lleure per a tothom.

L'àrea de l'esport adaptat

Com ja va evidenciar el Dr. Guttmann l'any 1948, la pràctica de l'activitat física adaptada de les persones amb discapacitat no hauria de ser tan sols una part complementària en el seu procés de rehabilitació, sinó que podria ser quelcom més; però per això necessitava transformar-se en una activitat que pogués ser compresa, admirada i respectada per la resta de la societat, tot afavorint la integració i la normalització d'aquestes persones. I el Dr. Guttmann va donar en el clau, fent evolucionar aquesta pràctica esportiva cap a la competició.

L'esport adaptat de competició s'ha vist afavorit, paral·lelament, pel gran fenomen social que ha representat, en els darrers 50 anys, l'esport de competició. Gràcies al seu desenvolupament, l'esport adaptat ha pogut representar l'esforç màxim de superació de la discapacitat, cosa que ha comportat el reconeixement de tota la societat.

La realitat actual és que l'esport adaptat d'alt nivell, representat pels Jocs Paralímpics d'Estiu i d'Hivern o els Special Olympics, és un dels esdeveniments esportius mundials més importants, com ho demostra la presència d'un milió cent setanta mil espectadors de pagament durant la celebració del Jocs Paralímpics de Sidney 2000, on els preus de les entrades van oscil·lar entre els 9 i els 100 euros.

Però el camí iniciat a Roma, l'any 1960, amb la primera Paraolimpíada de la història ha estat complex i no gens fàcil, i l'esport adaptat ha hagut d'evolucionar per arribar als nivells actuals, però sempre intentant no perdre mai de vista l'acompliment dels seus objectius principals:

- Afavorir la salut dels seus practicants.
- Millorar la seva capacitat d'esforç i superació.
- Mantenir viu el concepte de respecte per la diversitat.

Un dels factors que ha fet possible aquesta evolució ha estat, sens dubte, el canvi en el concepte competitiu, on s'ha passat de pensar que el més important era participar i passar-ho bé, a pensar que també era important intentar guanyar, batre un record o millorar la pròpia marca personal. Aquest fet ha consolidat la capacitat de superació i d'esforç, molts cops malmesos, de les persones amb discapacitat.

També hem d'esmentar l'apartat de la reglamentació, que amb les seves peculiaritats i especificacions ha donat un bon exemple esportiu del valor que representa la igualtat d'oportunitats. Aquestes característiques tenen el seu màxim exponent en les valoracions i classificacions funcionals, que es realitzen abans de les competicions i que, basades en conceptes mèdics i funcionals, avaluen les capacitats, totes diferents, dels esportistes minusvàlids i les agrupen de manera funcional, tot buscant una competició justa i equilibrada. Tot sota el principi que no pot com-

petir esportivament un atleta amb poca discapacitat davant d'un de greument afectat. Aquestes valoracions i classificacions funcionals són un gran exemple del respecte per la diversitat que té l'esport adaptat de competició, no pas tan evident en altres modalitats esportives.

És també un fet molt rellevant la influència que té l'esport adaptat sobre la millora i el desenvolupament de les ajudes tècniques, pròtesis i ortesis, cadires de rodes, sistemes de comunicació, etc., que són utilitzades habitualment pels esportistes minusvàlids, i que gràcies a la recerca de millors rendiments esportius, ha fet avançar molt ràpidament el desenvolupament tecnològic aconseguit pels dissenyadors i fabricants. Fet que ha afavorit, de manera molt evident, la seva aplicació a la vida diària en tota la població de persones discapacitades.

També en aquesta línia, l'esport adaptat de competició ha representat una influència molt positiva de la necessitat de supressió de barreres, en especial arquitectòniques, afavorint el disseny per a tothom. Podem recordar l'exemple viscut a Barcelona durant l'organització i celebració del Jocs Paralímpics l'any 1992, amb què la ciutat i els seus ciutadans van prendre consciència activa de la importància de la supressió de barreres i de la reconversió urbanística cap a una ciutat oberta i per a tothom.

El futur del paper de les activitat físiques i l'esport adaptat

Com ja ha estat comentat, l'activitat física i l'esport són fonts importants de salut i felicitat humana, però hi hauríem d'afegir: sempre que siguin utilitzats correctament. A les darreres dècades l'esport s'ha convertit en un poder econòmic, polític i social, i ara és el moment d'aprofitar el seu poder en benefici de tots i per a tots.

És per aquesta raó que molts governs i organitzacions d'àmbit mundial estan desenvolupant programes d'activitat física i esport per a la seva aplicació a diferents extractes socials, i d'altres d'aplicació per a tothom, amb la finalitat d'assolir diversos objectius, considerats, en un futur proper, prioritaris per al benestar social en el segle XXI. Aquests objectius, com ara la salut de la població, el desenvolupament positiu de l'oci, el dret a l'educació i a la formació, la igualtat d'oportunitats o el respecte per la diversitat poden ser, i de fet ho són, fàcilment aconseguits amb programes d'activitat física i esport.

Però com ja hem pogut comprovar, aquestes propostes de futur han de ser inqüestionables en la seva aplicació a les persones amb discapacitat, ja que en el seu cas l'aplicació és prioritària, si volem estructurar una societat pluralista i respectuosa amb la diversitat.

Un bon exemple de tot això és la Unió Europea, que des de fa una dècada està treballant en el desenvolupament de programes d'acció comunitària que facilitin la integració i la normalització de les persones discapacitades d'arreu d'Europa, en especial mitjançant els seus programes específics Helios I (1990-1993) i Helios II (1993-1996), on l'esport adaptat ha estat inclòs en els protocols de readaptació funcional d'aquestes persones.

En concret, i durant els quatre anys de duració de l'Helios II, experts d'Alemanya, Holanda, Àustria, França, Itàlia, Portugal, Gran Bretanya i Espanya establien un grup de treball que protocol·litzà els nivells d'intervenció de l'activitat física i l'esport en el procés de readaptació funcional i normalització social, així com els perfils curriculars dels professionals que han de formar l'equip multidisciplinari d'intervenció.

Tot aquest treball ha quedat reflectit en el Libro Blanco del Programa Helios II, perquè pugui ser aplicat i desenvolupat en qualsevol dels països membres de la Unió Europea.

Gràcies a l'actual difusió de les activitats físiques i de l'esport per a persones amb greus discapacitats, aquest és ara un gran instrument de futur per a la readaptació física i moral, així com un element essencial per a la seva integració i normalització social. Així ho han d'entendre totes les institucions i els estaments responsables de la seva aplicació i, en especial, les universitats, on es formaran els futurs professionals que han de formar els equips multidisciplinaris d'actuació —metges, fisioterapeutes, pedagogs, professors d'educació física, psicòlegs, sociòlegs, etc.— que en les seves línies formatives han de tenir presents les paraules, del tot vives, del Dr. Guttman durant la cerimònia d'inauguració dels primers Jocs de Stoke Mandeville a Aylesbury (Gran Bretanya), el juliol de l'any 1948: "L'esport és un element primordial de la rehabilitació física i psíquica perquè el discapacitat retrobi la confiança en ell mateix, a més a més de treballar la intel·ligència i fomentar l'esperit de competició i gemanor".

BIBLIOGRAFIA:

- CUENCA, M. (coord.) et al. (1999). "Ocio y equiparación de oportunidades". *Documentos de estudios de ocio*, núm. 6. Bilbao: Universidad de Deusto.
- DOLL-TEPPER, G.; DAHMS, C.; DOLL, B.; SELZAM, H. V. (ed.) (1990). *Adapted Physical Activity: An interdisciplinary approach*. Germany: Springer-Verlag.
- GINÉ, C. (1995). "Tendencias actuales y futuras en la Educación Especial: nuevos retos para los profesionales". *Aula*, núm. 45, p. 5-9. Barcelona: Graó.
- GOMENDIO, M. (2000). *Educación Física para la integración de niños con necesidades educativas especiales*. Madrid: Gymnos.
- LINARES P. L. (1993). *Fundamentos psicoevolutivos de la Educación Física Especial*. Granada: Universidad de Granada.
- MARTÍNEZ, J. O (1994). *Medical Column*: "Competitive Sports for the severely disabled". *Blind Sports International*, núm. 7, desembre 1994. Madrid: IBSA ed.

- MARTÍNEZ, J. O. (1996). "El deporte adaptado como herramienta de readaptación física y reinserción social: la experiencia del Programa Hospi Sport". Revista científica de la Sociedad Española de Paraplegia *Médula Espinal*, núm. 1, gener 1996, p. 9-13. La Corunya: S.E.P.
- OTERO, A.; REBOLLO, J. (1999). *Educación Física y deportes adaptados*. Còrdova: Federación Andaluza de Deportes para Minusválidos Físicos.
- RÍOS, M. (2003). Manual de educación física adaptada al alumnado con discapacidad. Barcelona: Paidotribo.
- RODRÍGUEZ MÁRQUEZ, N. (1994). Tú puedes. (La azarosa historia de los minusválidos en el deporte). Madrid: Ediciones Morata, SL – RTVE.
- TORO, S.; ZARCO, J. (1998). Educación Física para niños y niñas con necesidades educativas especiales. Màlaga: Aljibe
- AUTORS DIVERSOS (1996). HELIOS II. Guía Europea de Buena Práctica. Hacia la igualdad de oportunidades de las personas discapacitadas. Brussel·les: Comissió Europea DG V/E.3.
- AUTORS DIVERSOS (2002). "Dossier: Deporte Adaptado". Revista MINUSVAL, núm. 135, juliol – agost 2002, p. 17-40. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

ABSTRACT

La aplicación de la práctica deportiva a las personas con discapacidad es un hecho reciente y, por tanto, en constante evolución. Mediante su implantación podemos ir conociendo cuáles son sus áreas de intervención, aplicadas por ciencias y profesionales diversos, que deberían estar en constante interacción y colaboración, representadas por un equipo de actuación de carácter multidisciplinario. Gracias a su aplicación actual las personas con discapacidad están consiguiendo una integración y una normalización de más calidad, aprovechando la gran repercusión que la actividad física y el deporte tienen en toda la sociedad mundial.

• • • •

L'application de la pratique sportive aux personnes avec handicaps est un fait récent et, donc, son étude est en constante évolution. À travers de son implantation, on peut connaître de plus en plus quelles sont les aires d'intervention, appliquées par des sciences et des professionnels divers, qui doivent être en constante interaction et collaboration, représentées par un équipe d'actuation de caractère multidisciplinaire. Grâce à son application actuelle, les personnes avec des handicaps sont en train d'obtenir une intégration et une normalisation de plus qualité, profitant du grand écho que l'activité physique et le sport ont dans toutes les sociétés mondiales.

• • • •

The application of sport practice in people with disability is a recent fact and, therefore, in constant evolution. Through its implementation, we are able to get to know which areas of intervention, applied by diverse sciences and professionals, should be in constant interaction and collaboration, represented by an action team of a multidisciplinary nature. Thanks to its current application, people with disabilities are reaching an integration and normalisation of higher quality, taking advantage of the huge recognition that both physical activity and sport have in all the world society.

• • • •